

TADEUSZ STANISŁAW GRABOWSKI

(O devedesetoj obljetnici rođenja)

Kada se god govori o povijesti književne slavistike u Poljskoj, a osobito u razdoblju između dva svjetska rata, prisjećam se riječi nezaboravnog profesora Tadeusza Lehra-Splawińskiego, koje je on izrekao 1943. godine na jednom tečaju tada tajnog Jagiellonskog sveučilišta. Napola u šali rekao mi je tada taj sjajni učenjak da poljsku slavistiku progoni neko prokletstvo. Čim se pojavi neka značajnija ličnost i čim se situacija u nekoj znanstvenoj disciplini stabilizira, odmah »nešto« učini da znanstvenik iščezava ili doslovce ili samo za znanost i prelazi na neki drugi posao. Točnost te tvrdnje argumentirao je profesor Lehr-Splawiński spominjući imena nekolicine, rijetkih uostalom, slavista književnih povjesničara: Tadeusza Stanisława Grabowskog, koji je još za vrijeme prvog svjetskog rata prešao u diplomatsku službu, Józefa Gołębeka, Władysława Bobeka i Jerzyja Bąbala, koji su tragično stradali za vrijeme posljednjeg rata.

Riječi Lehra-Splawińskiego, koje bi se moglo potvrditi i drugim primjerima (J. Tretiak, J. Janow, A. Brückner), ne spominjem ovdje slučajno. Želim, naime, podsjetiti na jadro, upravo katastrofalno stanje poljske književnopovijesne slavistike

1945. godine, neposredno poslije završetka rata. To se stanje pokušalo izmijeniti organizacijom slavističkog studija u dva sveučilišna središta, u Poznanju i u Krakovu. Šef poznanjske slavistike postao je prof. Stefan Vrtel-Wierczyński (umro je 1963. godine), a šefom krakovske slavistike – umirovljeni diplomat, bivši opunomoćeni ministar Republike Poljske u Brazilu, prof. Tadeusz Stanisław Grabowski, naš današnji slavljenik. I ako je proučavanje slavenskih književnosti u Poljskoj prebrodilo kritičnu fazu i dalje se uspješno razvija, u prvom je redu to zasluga te dvojice učenjaka.

S obzirom na tako nesvakidašnje zasluge lik nestora poljske slavistike zaslužuje našu pažnju, zaslužuje da sažeto prosljedimo tijek njegova života i razmotrimo pojedine etape njegovog djelovanja.

T. S. Grabowski rodio se 15. siječnja 1881. godine u Huczku. Položivši maturu 1900. godine počeo je studirati poljsku, slavensku i klasičnu filologiju na Filozofskom fakultetu Jagiellonskog sveučilišta. Mladog su Grabowskog najviše privlačila predavanja iz slavenskih književnosti, koja su držali profesori Marian Zdziechowski (hrvatska i ruska književnost), Józef Tretiak (ukrajinska i

poljska književnost), i djelomično germanist Wilhelm Greizenach (hrvatska renesansna drama). Nakon pet semestara studija na krakovskom sveučilištu Grabowski odlazi u Zagreb sa željom da tamo nastavi studij. U Zagrebu boravi tri semestra (1903-4. godine), gdje sluša predavanja profesora Vjekoslava Klaića (starija politička povijest), Tomu Maretića (povijest hrvatske književnosti i gramatika hrvatskosrpskog jezika), Izidora Kršnjavoga (talijanska književnost), Franje Markovića (romantička književnost i filozofija), Tadije Smičiklase (povijest Dalmacije), Ferde Šišića (novija povijest hrvatsko-madžarski odnosi), Gjure Šurmina (povijest hrvatske i srpske književnosti) i drugih. Zatim se 1904. godine seli u Beograd, gdje na nedavno nastalom univerzitetu studira jedan semestar. U svoj indeks upisuje tada kolegije najistaknutijih predavača povijesti srpske književnosti Jovana Skerlića i Pavla Popovića i kolegije poznatog lingvиста Aleksandra Belića.

Svoje dodire s južnoslavenskim zemljama Grabowski ne ograničava samo na sveučilišne predavaonice. Nastoji se upoznati kako s književnicima, publicistima i umjetnicima tako i sa širim društvenim slojevima, a osobito sa seoskim stanovništvom. Neka od poznanstava ili prijateljstava, koja je tada sklopio, traju još i danas, kao na primjer s hrvatskom spisateljicom Zdenkom Marković. Bližem upoznavanju seoskog puka i folkloru Jugoslavije vrlo su pogodovale duga putovanja po slikovitim krajevima Južnih Slavena. Godine 1904. proveo je preko dva mjeseca na putovanju pješice, uostalom zajedno s mladim hrvatskim geogra-

fom i povjesničarom Vilkom Mahorićem. Put je vodio kroz Sloveniju, Istru, Dalmaciju, Hercegovinu, Bosnu, Slavoniju i natrag u Zagreb. Iste je godine napravio kratak izlet u Crnu Goru, gdje ga je primio u audijenciju sâm knez.

U Zagrebu je Grabowski ostao još jedan semestar 1905, radeći na opsežnoj književnopovijesnoj monografiji pod naslovom *Współczesna Chorwacja* (Suvremena Hrvatska). U djelu koje je imalo obuhvatiti tri dijela poljski je slavist namjeravao predstaviti najviša dostignuća u suvremenoj mu hrvatskoj književnosti: proznog pisca Ksavera Šandora Gjalskog, pjesnika Silvija Strahimira Kranjčevića i dramskog pisca Ivu Vojnovića. Uspjelo mu je ostvariti samo prva dva dijela namjeravane trilogije; studiju o dramama Iva Vojnovića, za koju je već sakupio svu građu, do koje je došao dijelom i čestim osobnim susretima s piscem *Ekvinocija* u Zagrebu i Dubrovniku, Grabowski na kraju nije dovršio. Objavio je samo u više navrata odlomke tog rada u krakovskom časopisu *»Świat Słowiański«*. Usput budi rečeno, te se teme prihvatio dvadeset godina kasnije Józef Golańbek, autor opsežne monografije *Ivo Vojnović, jugoslavenski dramaturg* (1932), koji je autor poginuo u obrani Varšave 1939. godine.

Vratimo se ipak na prva dva dijela *Suvremene Hrvatske*. Ta je knjiga najveće dostignuće Grabowskog. Prva knjiga (252 strane), koja je izišla u Lavovu 1905. godine, sadrži uvod u kojem se prikazuje borba »mladih« sa »starima« i opširan prikaz stvaralaštva K. Š. Gjalskog. Valja istaći činjenicu da iz čitava djela hrvatskog pisca Grabow-

ski najviše cijeni zagorske priče, što je sud s kojim se slaže i suvremena hrvatska književna historiografija. Knjiga ima ovu tiskanu posvetu: *Piscu 'Žrtve' i 'Radmilovića' u proslavu 20 godišnjice literarnog Mu rada*. Kao što autor navodi na kraju svoje studije, ona je »nastala pod plemenitim nadahnućem djelâ Gjalskog, u skromnoj namjeri da poljsko društvo upozna s lijepom dušom i stvaralaštvom hrvatskog umjetnika« i izražava nadu da će ona pridonijeti produbljanju poznavanja hrvatske književnosti u Poljskoj.

Druga knjiga ima podnaslov *Silvije Strahimir Kranjčević*, pojavila se u Lavovu 1908. i obaseže 146 strana. U toj je raspravi Grabowski nastojao predstaviti detaljnu sliku hrvatskog pjesnika pa je svoje komentare ilustrirao mnogobrojnim navodima u izvornoj verziji ili u vlastitu prijevodu. I premda se sve postavke poljskog slavista nisu do danas održale, ne treba zaboraviti da je to bila prva i pedeset godina jedina monografija o Kranjčeviću.

Dok je u raspravi o Gjalskom Grabowski iskoristio podatke iz svojih razgovora i pisama, svoga osobnog poznanstva s piscem *Pod starim krovovima*, u monografiji o Kranjčeviću to nije mogao učiniti zbog poznate skromnosti hrvatskog pjesnika i njegova zaziranja od kritičara. Poljski je kroatist, istina, posjetio Kranjčevića u njegovoj kući, ali ga nije uspio nagovoriti da progovori o vlastitom pjesničkom stvaranju.

Iduće se školske godine 1905/6. Grabowski preselio u Prag na Karlovo sveučilište. U Pragu je Grabowski i formalno završio sveučilišne studije.

1906. godine, vrativši se iz Češke, dobio je Grabowski kao perspektivan mladi slavist stipendiju za odlazak u Rusiju u svrhu upoznavanja istočnog slavenstva i ruske, ukrajinske i bjeloruske književnosti. U rujnu 1907. godine položio je posljednji ispit na Jagiellonskom sveučilištu i stekao diplomu iz oblasti poljske i klasične filologije. Uvjet pristupanju ispitu bio je rad pod naslovom *Lucjan Siemieński kao kritičar i književni historičar*.

Posljednja je etapa sveučilišnih studija mladog učenjaka ipak bio Beč. Na tamošnjem je sveučilištu tada djelovalo nekoliko slavistih profesora, najvećih slavističkih autoriteta kao što su bili Vatroslav Jagić, Milan Rešetar, Konstantin Jireček, Vaclav Vondrák i drugi. Ti su učenjaci bili razlogom što je u slavistički seminar u Beču dolazila omladina iz svih slavenskih zemalja. Na žalost, u bečkom slavističkom središtu naš je današnji slavljjenik bio tih godina jedini Poljak. Rad je Grabowskog tamo napredovao tako uspješno tako da je uskoro, 18. VII 1911, bila doktorska promocija mladog znanstvenika na osnovu rasprave pod naslovom *Silvije Kranjčević und seine Dichtung*.

Didaktičkim se radom Grabowski počeo baviti rano, još za vrijeme studija i nastavio ga je sve do početka I svjetskog rata. Na Jagiellonskom sveučilištu vodio je lektorate slavenskih jezika, uglavnom srpsko-hrvatskog i bugarskog, privremeno također češkog i ruskog. Vrijedi spomenuti da je mjesto lektora na sveučilištu Grabowski dobio zahvaljujući podršci Vatroslava Jagića.

Kao što je poznato, Krakov je na početku XX stoljeća postao sredi-

štem poljske slavističke misli. Na Jagiellonskom sveučilištu studiraju mnogobrojni pripadnici slavenskih naroda, između ostalih i Južni Slaveni Julije Benešić, Branko Drechsler-Vodnik, Vojeslav Molè, Ivo Andrić i dr. U Krakovu od 1901. godine djeluje »Klub Slowiański«, čije je glasilo bio izvrsno uređivan mjesečnik »Świat Slowiański« koji počinje izlaziti 1905. godine. Taj grad posjećuju sve češće južnoslavenski književnici i novinari, kao na primjer Ksaver Šandor Gjalski. Sve to pridonosi nastanku izuzetno povoljne klime za prevođenje i za kazališno izvođenje slavenskih pisaca, za znanstveno i popularno pisanje o slavenskim književnostima u časopisima i dnevnom tisku. Grabowski je jedan od najaktivnijih članova redakcije časopisa »Świat Slowiański«. Na njegovim stranama i na stranama drugih časopisa, uglavnom krakovskih i lavovskih, on objavljuje niz članaka i studija. Dio tih tekstova ušao je u seriju *Szkice i rozprawy z piśmiennictwa slowiańskich* (Eseji i rasprave iz slavenskih književnosti).

U toj seriji većina je radova posvećena južnoslavenskim književnostima, koje su tada bile u središtu znanstvenog interesa Grabowskog. U toj seriji, objavljenoj, razumije se, u Krakovu, izišli su ovi sveščići:

1. *Anton Aškerc, poeta slowieński* (1906, str. 39)
2. *Liryka Mihovila Nikolicia* (1906, str. 71)
4. *Najnowsza historia literatur południowoslowiańskich* (prof. M. Murki (1909, str. 50)
5. *Zygmunt Krasiński w literaturach slowiańskich* (1914, str. 140).

Od spomenutih sveščića najvredniji je posljednji, objavljen uoči pr-

vog svjetskog rata, u kojem autor razmatra mjesto Krasinškog u češkoj, lužičkoj, slovačkoj i slovenskoj književnosti. Velika je šteta što je rat spriječio Grabowskog da prikaže utjecaj autora *Irydiona* na ostale slavenske književnosti, osobito na hrvatsku.

Godine 1910. Grabowski je započeo izdavati i drugu seriju eseja i rasprava iz slavenskih književnosti pod općim naslovom *Poprzez Slowiańszczyznę* (Kroz slavenski svijet).

U tom ciklusu privlači pažnju esej *Poljski romantizam među Slavenima*, u kojem proučavatelj nastoji pokazati utjecaje i srodnost koji veže poljsku romantičku poeziju s pjesničkim stvaranjem Zapadnih, a djelomično i Južnih Slavena (Hrvata i Slovenaca).

Najzad treći ciklus studija i rasprava iz slavenskih književnosti pod naslovom *Z slowiańskiej teki* (Iz slavenske mape) obuhvatio je uglavnom članke iz časopisa »Świat Slowiański«. Do I svjetskog rata u toj su seriji izišli ovi tekstovi:

1. *Z dziejów sztuki chorwackiej* (Iz. Kršnjavi), 1907, str. 9
2. *Zastugi Stjepana Mileticia dla teatru chorwackiego*, 1908, str. 9
3. *Dragutin Inchiostri, artysta malarz dalmatyński*, 1908, s. 4
4. *Slowacki wśród Słoweńców* (preklady V. Molégo), 1909, s. 16
5. *Ljudevit Gaj, ojciec odrodzenia chorwackiego*, 1909, str. 11 (Ljudevit Gaj, otac hrvatskog preporoda)
6. *Serbowie i Chorwaci wobec aneksj Bośni i Hercegowiny*, 1909, str. 14
7. *S. S. Bobczew, historyk prawa bułgarskiego*, 1910, str. 50
8. *Kilka słów o nowszym dramacie serbskim i chorwackim*, 1910, str.

- 14 (Nekoliko riječi o novijoj srpskoj i hrvatskoj drami)
9. *Dramat polski na scenie zagrzeb-skiej (1850-1911)*, 1911, str. 8
10. *Serbski dramaturg Ličanin (Petar Petrović)*, 1914, str. 27
11. *Uspomnienie posmiertne o Jov. Jovanoviciu Zmaju*, 1905, str. 3
12. *Na Kosowym Polu*, 1911, str. 4.

Prvi svjetski rat prekinuo je tako sjajno započetu znanstvenu karijeru mladog Grabowskog. U ljeto 1914. godine u vezi s radom na raspravi iz starije hrvatske književnosti o Jurju Barakoviću, u kojoj je posebna pažnja posvećena nedovršenoj, sačuvanoj u rukopisu poemi *Draga, rabska pastirica*, Grabowski je boravio u Dalmaciji radeći u tamošnjim knjižnicama i arhivima. Uzgred budi rečeno, rukopis koji je bio pripremljen za tisak, plod dvogodišnjeg rada, izgubio se negdje u tzv. Poljskom Kraljevstvu za vrijeme ratne oluje.

Nakon prvoga svjetskog rata Grabowski je dvije godine vršio dužnost direktora Odjela za novinstvo i propagandu u Ministarstvu vanjskih poslova u Varšavi. Za djelatnost na poljsko-jugoslavenskom zbližavanju dobio je tada orden Sv. Save I reda.

1927. godine Grabowski je imenovan opunomoćenim ministrom i izvanrednim poslanikom u Brazilu i na toj je dužnosti ostao sve do 1938. godine. Na toj je dužnosti razvio živu djelatnost na polju kulturne, znanstvene i ekonomske suradnje između Poljske i Brazila.

Vrativši se godinu dana prije rata u Poljsku Grabowski je postavljen za direktora Instituta za kulturnu suradnju s inozemstvom.

Za vrijeme okupacije, koju je proveo u Varšavi, Grabowski se vraća znanstvenoj i didaktičnoj djelatnosti, koju je bio napustio prije četvrt stoljeća. Aktivno sudjeluje u ilegalnoj srednjoškolskoj nastavi i u tajnim predavanjima Varšavskog sveučilišta.

Oslobođenje zemlje u siječnju 1945. godine zatječe Grabowskog u Krakovu. Tadašnji rektor Jagiellonskog sveučilišta Tadeusz Lehr-Splawiński poziva Grabowskog na suradnju i on preuzima predavanja iz slavenskih književnosti.

Neovisno od didaktične i znanstvene djelatnosti Grabowski se odmah prihvaća popularizatorsko-društvenog rada u oblasti slavistike. Grabowski se tada našao na čelu krakovskog odjela Slavenskog kluba i u nizu poljsko-slavenskih društava, između ostalog u Društvu poljsko-jugoslavenskog prijateljstva, koje je osnovano 27. ožujka 1946. godine.

Na Vroclavskom sveučilištu drži predavanja između ostalog o slavenskim književnostima do polovice XIX stoljeća i u posebnom kolegiju o počecima hrvatske književnosti.

Uzimao je živa udjela u životu poljske i inozemne slavistike. Bio je promotor za vrijeme proglašavanja doktorima *honoris causa* Jagiellonskog sveučilišta Adolfa Černog (1947) i Julija Benešića (1948). Sudjelovao je na znanstvenim konferencijama i kongresima, držao referate, diskutirao je i polemizirao.

Među mnogobrojnim inozemnim slavističkim nastupima (Berlin, Budžišin, Chociebuž, Beograd, Zagreb), posebno valja istaći upravo Zagreb. Veže se to za svečanosti u povodu pedesete obljetnice smrti Silvija Strahimira Kranjčevića, koje su se

održale u Zagrebu 27-29. listopada 1958. godine. Tom je prilikom Grabowski nekoliko puta govorio kao autor prve monografije o hrvatskom pjesniku.

Intenzivan didaktički i organizacijsko-znanstveni rad nije ostavljao Grabowskom mnogo vremena za vlastita znanstvena istraživanja, zato njegov znanstveni rad poslije posljednjeg rata ostaje prilično skroman. Mijenja se i sâm predmet znanstvenog istraživanja Grabowskog. S južnoslavenskih književnosti sve se izrazitije priklanja zapadnoslavenskim književnostima, češkoj slovačkoj i lužičkoj. Od većih dostignuća s graničnog polonističkog područja vrijedi ovdje spomenuti opsežnu raspravu pod naslovom *Studia nad wykładami paryskimi Adama Mickiewicza* (*»Tygodnik Powszechny«* 1954-55). Među manje brojnim jugoslavikama u tom razdoblju nalazi se referat *Mickiewicz wśród Słowiańców* (Mickiewicz među Slovencima), pročitana na simpoziju posvećenom Mickiewiczu u Krakovu 1956. godine i *Wiosna Ludów a Chorwacja* (1848. u Hrvatskoj), konačno dragocjena studija pod naslovom *Z badań nad macedonską twórczością ludową* (Iz studija o makedonskom narodnom stvaralaštvu), koja je objavljena u godišnjaku *»Etnografia Polska«* 1960. Rasprave koje su nastale poslije II svjetskog rata većinom su objavljene u nastavku davno započete serije *»Poprzez Słowiańszczyznę«*, zauzimajući u njoj sveske između IX i XXIV. Niz gotovih članaka iz te oblasti još čeka na objavljivanje, a veću studiju o Zdenki Marković profesor Grabowski upravo završava.

Jugoslavenskog čitaoca vjerojatno zanima i činjenica da profesor Gra-

bowski održava žive i srdačne osobne veze s čitavim nizom jugoslavenskih znanstvenika i književnika starije srednje i mlađe generacije. Među njima su Zdenka Marković, Krešimir Georgijević, Đorđe Živanović, Anton Slodnjak, Josip Hamm, Ivo Frankeš, Stojan Subotin, Milorad Živančević i dr.

Valja rezimirati. Bibliografija profesora Grabowskog iznosi dosad blizu 500 naslova, među kojima je znan broj i onih koji su objavljeni na stranim jezicima. Ne odnose se svi ti tekstovi na književna pitanja. Među njima ima i publicističkih radova koji tretiraju političku, društvenu i povijesnu problematiku, ponekad se radi o izrazito literarnim tekstovima, ali ipak prevladavaju eseji i članci o kulturnoj problematici. Značajan postotak te bibliografije čine radovi koji se odnose na Hrvatsku i njezinu književnost (ukupno 56 naslova, od toga 12 u hrvatskim časopisima), na slovensku književnost (30, od toga 5 na slovenskom), zatim na Srbiju, Bosnu i Hercegovinu (24, od toga 3 u srpskim časopisima), najzad na Makedoniju, njezine stanovnike i kulturu (15 naslova). Ako se uzme u obzir da u znanstvenoj biografiji prof. Grabowskog postoji četvrtstoljetni prekid - njegova bibliografija zaista imponira.

Zahvaljujući nadarenosti, ustrajnosti i marljivosti prof. Grabowskog moderna je poljska književna slavistika stekla čvrste temelje. Prestala je biti inferiorna u odnosu prema jezičnoj slavistici s njezinom dugom tradicijom i velikim dostignućima. Profesor Grabowski s ponosom može pogledati na svoju djelatnost. Časno je služio poljskoj znanosti i kulturi.

Włodzimierz Kot (Kraków)